

فلسفه روز دانش آموز، ۱۳ آبان

۵ آبان ۱۴۰۲ ساعت ۲۳:۱۸

پس از کشتار خونین ۱۳ آبان ۵۷ تهران، محمدرضا پهلوی رسماً شنیدن صدای انقلاب ملت ایران را اعتراف کرد. در این حال بود که در حقیقت شمارش معکوس سقوط رژیم پهلوی آغاز شد.

روز ۱۳ آبان، با حوادث متعددی گره خورده است. یکی از این حوادث، تسخیر لانه جاسوسی آمریکا است که کمی بعد از پیروزی انقلاب و توسط دانشجویان اتفاق افتاد. از حوادث مهم دیر می‌توان به شهادت حسین فهمیده دانش آموز نوجوان فداکار اشاره کرد که در دوران دفاع مقدس اتفاق افتاد. اما احتمالاً کمتر کسی از ما اطلاع دارد که ۱۳ آبان با حوادث پیش از انقلاب نیز مرتبط است و به دلیل نقش دانش آموزان مزین به روز دانش آموز شده است. حادثه‌ای که از آن صحبت کردیم مربوط به روز ۱۳ آبان سال ۱۳۵۷ است که موضوع اصلی این نوشته نیز است. در این روز رویارویی شدیدی میان دانش آموزان و عوامل حکومت پهلوی رخ داد که طی آن چند نفر از دانش آموزان کشته و یا زخمی شدند. اما این حادثه چرا و چگونه رخ داد؟

در ۱۳ آبان ۱۳۵۷ چه گذشت؟

حوادث ۱۳ آبان در دولت جعفر شریف امامی اتفاق افتاد و متاثر از چند دلیل بود. اولین دلیل فضای نسبتاً آزادی بود که شریف امامی به صورت نمایشی ایجاد کرد تا مخالفان را آرام کند؛ اما این سیاست نتیجه عکس داد و مخالفان با استفاده از این فضا دست به اعتراضات گسترده زدند. از جمله اقدامات شریف امامی، انحلال حزب رستاخیز، لغو تاریخ موهوم و مجعول شاهنشاهی و برقراری تاریخ هجری شمسی بود. او همچنین قمارخانه‌ها و مراکز فساد را بست ولی هیچ کدام از این اقدامات عوام فریبانه و تسکینی، محبوبیت و موقعیتی برای او نزد مردم به وجود نیاورد. اقدامات شریف امامی و آزادی عملی که به مخالفان داده شد، بر دامنه تظاهرات و اغتشاشات ضد رژیم افزود؛ به طوری که در چندین شهر بزرگ کشور، حکومت نظامی اعلام شد و فجایع خونینی از قبیل جمعه سیاه تهران در ۱۷ شهریور ۱۳۵۷ و کشتار دانش آموزان تهران در ۱۳ آبان ۱۳۵۷ به وجود آمد. اما حادثه ۱۳ آبان، حادثه یک روزه نبود و یک روزه نیز به وجود نیامد، بلکه جرقه اصلی در ۱۴ مهر ۱۳۵۷ زده شد. در این روز امام خمینی طی پیامی با تبریک به مناسبت گشوده شدن مدارس و دانشگاه‌ها گفت: «من با تأیید خداوند متعال و تمسک به مکتب پرافتخار قرآن به شما فرزندان عزیز اسلام مؤدبه پیروزی نهایی می‌دهم به شرط این که نهضت بزرگ اسلامی و ملی ادامه یابد و پیوند بین شما جوانان برومند اسلام ناگسستنی باشد و به شرط آگاهی از حمله‌های استعمارگران راست و چپ و جنود ابلیسی آنان و مهره‌هایی به اسم شاه و دولت و وزیر و وکیل» بر این اساس دانش آموزان و دانشجویان با پیشگام شدن در این نهضت، به پیام امام پاسخ مثبت دادند. بدین ترتیب «با آغاز نهضت اسلامی، دانشگاه‌ها و مدارس به کانون تظاهرات برضد رژیم

پهلوی تبدیل شدند. به همین دلیل، دانشجویان و دانش‌آموزان در روز ۱۳ آبان تظاهرات باشکوهی در دانشگاه تهران برگزار کردند.» ۲

البته تظاهرات دانش‌آموزان و دانشجویان از اوایل آبان ماه آغاز شد. روز دوم آبان، دانش‌آموزان از مدارس مختلف با تظاهرات به دانشگاه تهران رفتند و تظاهرات بزرگی را مشترکاً با صلوات شروع کردند. به گزارش کیهان تعداد تظاهرکنندگان بیش از ده هزار نفر بودند که در ساعت ۱۱:۳۰ از دانشگاه خارج و در خیابان‌ها به تظاهرات ادامه دادند. ۳ اعتراضات دانش‌آموزی طی روزهای بعد نیز ادامه یافت و مردم سایر گروه‌های سیاسی همچون دانشجویان نیز به آن پیوستند. چنانچه ساواک در گزارش ۸ آبان در مورد پیوستن دانشجویان به معترضان آورده است: «حدود ساعت ۱۰:۰۰ عده زیادی از دانشجویان و افراد متفرقه وارد دانشگاه تهران شده و در داخل محوطه دانشگاه مبادرت به تظاهرات و دادن شعارهای ملی و میهنی نمودند. ضمناً با انداختن زنجیر به دور پیکره شاهنشاه آریامهر قصد پایین آوردن پیکره را داشتند که موفق نشده‌اند. ارزیابی: صحت دارد.» ۴

عواقب و تاثیر ۱۳ آبان ۱۳۵۷

کشتار ۱۳ آبان، عواقب سیاسی متعددی داشت. اولین پیامد، انتشار خبر حادثه ۱۳ آبان به کل کشور بود. خبر این حادثه در سراسر کشور موج آفرید و این روز نیز در شمار روزهای مهم تاریخ انقلاب جای گرفت. امام خمینی (قدس سره) با توجه به خصوصیات ماه محرم، در پیام تاریخی محرم را ماه پیروزی خون بر شمشیر دانستند. ۵

دومین پیامد این حادثه که بسیار فوری نیز خود را نشان داد، برکناری جعفر شریف امامی بود که فردای روز حادثه یعنی ۱۴ آبان اتفاق افتاد و طی آن ارتشبد ازهارى، به نخست‌وزیری منصوب شد. سومین پیامد، اعتراف صریح و آشکار شاه به جدی بودن انقلاب مردمی و ضعف سیاسی خود بود. پس از کشتار خونین ۱۳ آبان ۵۷ تهران، محمدرضا پهلوی رسماً شنیدن صدای انقلاب ملت ایران را اعتراف کرد. در این حال بود که در حقیقت شمارش معکوس سقوط رژیم پهلوی آغاز شد. شاه ایران که توان مقاومت در مقابل امواج خروشان انقلاب اسلامی را نداشت، تنی چند از مهره‌های سیاسی مورد اعتماد خود را مأمور تشکیل شورای سلطنت کرد تا به تصور خود، امواج اعتراض‌های مردمی را فرو بنشانند.

این شورا قرار بود مقدمات انتقال قدرت را از شاه به فرزندش فراهم کند و بدین ترتیب، ملت مسلمان و مبارز ایران را به ادامه حیات رژیم ستمشاهی، متقاعد سازد. هر چند هدف اصلی محمدرضا از تشکیل این شورا، خروج از ایران و در نتیجه جان سالم به در بردن بود. ۶ بعد از اتفاقات ۱۳ آبان و کشته شدن چند تن از معترضین، دانش‌آموزان طی بیانیه‌ای در بهمن ماه همان سال، ۱۳ آبان را روز دانش‌آموز نامیدند و اعلام کردند بعد از این هر سال و در روز ۱۳ آبان، این روز را گرامی خواهند داشت.

سخن نهایی

دانش‌آموزان، پیش از ۱۳ آبان ۱۳۵۷ بارها در اعتراضات سیاسی علیه حکومت شرکت کرده بودند. با این حال حادثه ۱۳ آبان را می‌توان یکی از مهم‌ترین و جدی‌ترین عرصه مواجهه حکومت و دانش‌آموزان دانست. زیرا طی این حادثه شاه مجبور شد نخست‌وزیر وقت را برکنار نماید و با انتخاب فردی دیگر، شانس مجدد خود برای بقای حکومت را محک بزند. از طرفی این حادثه نشان داد که دانش‌آموزان نیز برخلاف تصورات حکومت که گروهی منفعل پنداشته می‌شدند، یکی از گروه‌های آگاه و مخالف

منابع

۱. علی حائری و همکاران، روزشمار شمسی، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، قم، دفتر عقل، ۱۳۸۶، ص ۷۹۳.
۲. موسی نجفی و موسی فقیه حقانی، تاریخ تحولات سیاسی ایران بررسی مؤلفه‌های دین، تجدد و مدنیت در تأسیس دولت - ملت در گستره هویت ملی ایران، تهران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۸۱، ص ۵۲۲.
۳. روزنامه کیهان، ۲ آبان ۱۳۵۷ ص ۲ به نقل از سایت مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
۴. اسناد ساواک، شماره گزارش: ۴۱۷۲۸ / ۳ الف، به نقل از سایت مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
۵. محمدمهدی باباپور گل‌افشانی، انقلاب اسلامی ایران: زمینه‌ها و فرایند شکل‌گیری، قم، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی(ص)، ۱۳۹۰، ص ۱۷۳.
۶. حائری، همان، ص ۷۳۰.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/49001/آبان-۱۳-آموز-دانش-روز-فلسفه/>